

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра педагогіки та освіти

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВДПП 2.2 «ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ЛІДЕРСТВА»

Освітньо-професійна програма «Менеджмент. Управління закладом
загальної середньої освіти»

спеціальність 073 Менеджмент

факультет іноземних мов

2020-2021 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і практика лідерства» для здобувачів вищої освіти за ОС «Магістр», спеціальністю 073 Менеджмент (освітньо-професійна програма «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти»).

Розробник: Мойсеєнко Р.М. – кандидат пед. наук, доцент кафедри педагогіки та освіти

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри педагогіки та освіти

Протокол від «28» серпня 2020 року № 1

Завідувач кафедри

 (Задорожна-Княгницька Л.В.)

«28» серпня 2020 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: 3	Галузь знань: 07 Управління та адміністрування	Вибірковий компонент ОПП	
Модулів: 2	Спеціальність: 073 Менеджмент (освітні програма «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти»)	Рік підготовки:	
Змістових модулів: 2		2-й	2-й
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: виконання різномірівневих професійно орієнтованих завдань		Семестр	
Загальна кількість годин – 90		2-й	2-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 2	Освітній ступінь: магістр	14 год.	4 год.
		Практичні, семінарські	
		16 год.	6 год.
		Лабораторні	
		Самостійна робота	
		50 год.	68 год.
		Індивідуальні завдання: год. 10	
Вид контролю: ЗАЛІК			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 40/60%;

для заочної форми – 20/80%

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: розвиток управлінської компетентності майбутніх менеджерів освіти через поглиблення розуміння природи лідерства та цілеспрямований розвиток практичних навичок лідерства.

Завдання:

1) формування у майбутніх менеджерів освіти наукових уявлень про феномен лідерства та підходи до його вивчення.

2) розкриття сутності видів та типів прояву лідерства у різних сферах суспільного життя.

3) розширення уявлень майбутніх керівників закладу освіти про власний потенціал лідера для подальшого особистісного та професійного розвитку; проведення діагностики рівню розвитку лідерських якостей та створення індивідуального профілю лідерських якостей магістрантів.

4) розвиток лідерських якостей та здібностей магістрантів за допомогою активних засобів навчання.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі. Навчальна дисципліна «Теорія і практика лідерства» відноситься до вибіркової компоненти освітньо-професійної програми «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти».

Передумови для вивчення дисципліни: Вивченню дисципліни за освітньою програмою має передувати опанування змістом навчальних дисциплін: «Управлінська деонтологія», «Менеджмент організації», «Теорія і практика управління в освіті», «Психологія управління».

Результати навчання. У ході вивчення курсу здобувачі вищої освіти ОС магістр за освітньою програмою «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти» набувають такі компетенції:

Інтегральна: Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у сфері менеджменту або у процесі навчання, що передбачають проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначеності умов і вимог.

Загальні компетентності: Здатність до спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності) (ЗК2); Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети (ЗК4); Здатність працювати у команді, виявляючи навички публічного мовлення і аргументації державною мовою (ЗК8).

Спеціальні компетентності: Здатність до саморозвитку, навчання впродовж життя та ефективного самоменеджменту (СК3); Здатність формувати лідерські якості та демонструвати їх в процесі управління людьми (СК6); Здатність до управління закладом освіти та його розвитком (СК10); Здатність демонструвати поведінку, що відповідає принципам та нормам управлінської деонтології (СК11).

Відповідно ОПП теорія і практик лідерства як навчальна дисципліна сприяє досягненню таких навчальних результатів: організовувати та здійснювати ефективні комунікації всередині колективу, з представниками різних професійних груп та в міжнародному контексті (РН 7); демонструвати лідерські навички та вміння працювати у команді, взаємодіяти з людьми, впливати на їх поведінку для вирішення професійних задач (РН10); забезпечувати особистий професійний

розвиток та планування власного часу (РН 11); вміти діяти у відповідності до документів, які регламентують професійну поведінку керівника закладу освіти, визначають деонтологічні принципи його управлінської діяльності (РН 14).

За підсумками вивченого курсу студенти повинні знати:

- основні теорії лідерства; актуальні проблеми і теми сучасного лідерства;
- характеристики явищ та процесів як: лідерська поведінка, лідерські ролі, лідерська мета, стилі лідерства, передумови ефективного лідерського впливу;
- чинники ефективної взаємодії та комунікації;
- основні принципи управління командою та характерні параметри системи управління;
- технології публічного виступу й управління аудиторією.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен вміти:

- демонструвати знання і розуміння сучасних вимог до ефективного лідерства;
- визначати цілі для особистісного, академічного та кар'єрного росту;
- формувати власний стиль лідерства;
- здійснювати вибір ефективного стилю лідерства в організації;
- визначати готовність колективу до формування команд;
- вести дискусію й управляти аудиторією;
- формувати та підтримувати довгострокові партнерські стосунки;
- здійснювати презентацію ділової інформації.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль I Теоретичні основи лідерства

Тема 1

Лідерство як соціально-психологічний феномен

Природа лідерства. Сутність та зміст понять «керівництво», «керівник», «лідер», «лідерство». Особистості-лідери, команди-лідери, організації-лідери. Основні елементи лідерства. Сучасна парадигма лідерства. Значення лідерства.

Менеджмент і лідерство. Порівняльна характеристика менеджменту і лідерства. Поняття «управління», «влада», «адміністрування», «керівництво», (менеджерування). Керівник організації як традиційний менеджер. Загальні фактори у роботі керівника. Рівні управління. Функції управління. Рольові установки. Навички керівника. Фактори, що обмежують діяльність керівників. Життєвий цикл керівника. Керівник організації як лідер. Закони лідерства. Основні фактори компетентності лідера. Ролі і обов'язки лідера. Фактори, які визначають здібності до лідерства. Лідерство, влада, вплив, партнерство. Лідерство і керівництво. Авторитет лідера в організації та його визначення. Наука, практика і мистецтво лідерства.

Тема 2

Теорії походження лідерства

Основні етапи розвитку психології лідерства. Теологічні уявлення про лідерство. Зародження психології лідерства. Етичний підхід до проблеми лідерства і керівництва в Стародавньому Китаї. Філософи Стародавньої Греції про проблему лідерства та керівництва. Концепція Лю Шао. Оформлення проблеми лідерства і керівництва як наукової проблеми: дослідження Н. Макіавеллі. Конкуруючі теорії лідерства в ХІХ столітті: концепція героїчного детермінізму Т. Карлейля, А. Вуда; Становлення психології лідерства: психогенетические дослідження Ф. Гальтона в роботі «Спадковість таланта: закони і наслідки». В. Вундт про проблему лідерства та керівництва в роботі «Проблеми психології народів». Психоаналітичний підхід до проблеми лідерства і керівництва: психоаналіз З. Фрейда і влада; концепція влади А. Адлера; підхід К.Юнга до проблеми влади; погляди В. Райха на владу; модель авторитарної особистості Е. Фромма; психоаналітична типологія лідерів. Біхевіоризм і проблема лідерства. Гуманістичний підхід до проблеми лідерства і керівництва: А. Маслоу. Онтопсихологічний концепція. Підхід В.М. Бехтерева до проблеми лідерства: психоневрологічна ідея. Всесоюзний Пантеон мозку.

Вітчизняні та зарубіжні дослідження лідерства. Сучасні сфери дослідження лідерства. Зарубіжні теорії лідерства. Персоналістичні теорії (теорії лідерських «якостей» К. Берда, Р. Стогдилла); ситуаційні теорії (теорії лідерства Ф. Фидлера, П. Херси й К. Бланшара); поведінкові теорії (модель Д. Макгрегора, концепція кредиту довіри Е. Холландера, двовимірна модель лідерства Р. Блейка й Дж. Мултона).

Тема 3

Типи та стилі лідерства в групі

Аналіз існуючих підходів до типології лідерства. Формальні лідери. Неформальні лідери. Класифікація К. Левіна. Класифікація В.Ольшанського. Типи характеру лідера Г. Лассуелла. Мак-шкала. Порівняльні характеристики трьох категорій керівників (за Г. Екхардтом). Профілі (типи) лідерів за А. Едвардсом.

Е. Берн про лідера та групу. Природна обумовленість лідерства у спільнотах. Стиль лідерства як типова для лідера система прийомів впливу на групу.

Характеристика стилів управління. Зміст стилів лідерства за схемою: природа стилю, сильні сторони, слабкі сторони. Поділ лідерів на резонансних та дисонансних. Феномен резонансного лідерства. Резонансні стилі лідерства: ідеалістичний, навчальний, товариський, демократичний. Ознаки резонансного лідера: особливості прояву стилів та їх наслідки. Дисонансні стилі лідерства: амбітний, авторитарний.

Формальна та змістовна характеристика стилю лідерства. Феномен лідерства та авторитет керівника. Сутність формального, особистого та повного авторитету керівника.

Тема 4

Гендерні особливості лідерства

Гендерні аспекти лідерства. Перспективні напрямки дослідження гендерних аспектів лідерства в українському суспільстві. Теорії та парадигми, у яких представлена гендерна складова лідерства: Концепція гендерного потоку Б. Гутек. Теорія гендерного відбору лідерів Дж. Боуменом та С. Суттон, Концепція токенизму Р. Кентер. Напрямки досліджень в області гендерних аспектів лідерства: 1. Гендерний фактор; 2. Лідерські якості. Гендерний аспект лідерства представлений підходами: Ситуаційно-посадовий підхід (Р. Хауз, Дж. Хант), Статусна теорія Дж. Бергер, Імовірнісна модель лідерства Ф. Фідлера та К. Шнейєра. Соціально-рольова теорія гендерних відмінностей лідерів Е. Іглі.

Гендерні стереотипи про лідерство: 1) стереотипи маскулінності – фемінності; 2) стереотипне закріплення сімейних та професійних ролей відповідно до статі; 3) стереотипи у змісті праці: виконавський та обслуговуючий характер праці – жіночий, творчий, керівний – чоловічий. Компоненти негативної ролі гендерних стереотипів за Є.П.Ільїним.

Тема 5

Лідерство у сучасному освітньому середовищі

Особливості феномена лідерства у сфері науки і освіти. Орієнтація на лідера в сучасній науці і системі освіти. Особливості лідерства в сфері науки. Лідерство в освіті. Поняття про лідерство та управління (керівництво). Сутність поняття «лідер» і «керівник» закладу освіти. Основні вміння та ролі лідерів. Основні теоретичні підходи до розуміння лідерства в класичних роботах з теорії менеджменту. Харизматична теорія лідерства (візіонарне лідерство, трансакційні лідери, трансформаційні лідери).

Соціальне лідерство і соціальне партнерство в системі трудових відносин. Соціальне партнерство як перспективна модель трудових відносин у педагогічному колективі. Роль лідерства в побудові соціально-партнерської моделі трудових відносин. Функції лідерства в соціально-партнерській моделі трудових відносин: довіра, бачення, комунікація. Сутність та форми ділового партнерства. Причини й умови розвитку партнерства в освіті. Порівняльні характеристики й категорії ділових партнерів. Фактори надійності ділових відносин. Довіра в педагогічному колективі як основа ділового партнерства. Довіра як ключовий фактор ефективності ділового партнерства. Фактори довіри. Форми впливу на партнерів по спілкуванню.

Змістовий модуль II

Лідерський потенціал особистості керівника закладу освіти

Тема 1

Лідер як особистість

Особистість лідера. Загальні поняття про життєву стратегію лідера. Поняття про особистість лідера. Проблеми особистості лідера. Життєва стратегія творчої особистості лідера. Вибір життєвих цілей лідера. Дослідження психологічних

проблем особистості лідера. Життєва стратегія особистості різних типів лідерів. Вибір життєвих перспектив та проблеми психічного здоров'я лідерів.

Характеристика керівника закладу освіти як лідера передбачає наявність у нього певних особистісних якостей: організаторські здібності; авторитетність; активна життєва позиція; впевненість у собі; сильна воля; вміння ставити проблему і розв'язувати її; гострий розум; оригінальність; володіння ґрунтовними науковими знаннями; розвинене почуття інтуїції; вміння співпрацювати з працівниками колективу; вміння слухати інших; уміння бути приємним, привабливим у спілкуванні для інших; уміння психологічно грамотно впливати на ситуацію в колективі; постійна робота над своїм особистісним зростанням.

Тема 2

Самовиховання лідерських якостей та форми реалізації лідерського потенціалу

Самовиховання лідерських якостей: сутність, прийоми, етапи, рефлексія. Сутність поняття самовиховання. Процеси самопізнання, само утримування, самопримушування. Метод «крок уперед». Самозвіти. Самонавіювання. Програма самовиховання лідерських якостей. Реалізація лідерського потенціалу особистості. Маквелл Дж.: 21 обов'язкова якість лідера. Манфред Кетс де Врис про розвиток емоційного інтелекту лідера. Дж. Юделовіц, Р.Кох, Р. Филд про лідерство. Антоніо Манегетті про роль ірраціонального у лідерстві.

Форми реалізації лідерського потенціалу в освіті. Класифікація форм виховання лідерських якостей. Масові, групові, індивідуальні форми роботи з метою реалізації лідерського потенціалу. Методи формування лідерських якостей студентів. Маніфестація лідерської поведінки у студентському самоврядуванні та молодіжних громадських організаціях.

Формування компетенцій лідера. Лідерство і саморозвиток. Розуміння лідерства як набору властивостей і навичок розвитку особистості. Типи природних лідерів. Структура образу лідера. Способи позиціонування лідерських якостей. Бажання діяти. Відповідальність. Почуття залученості. Самодисципліна. Лідерство і емоційний інтелект. Лідерство і емпатія. Лідерство і здатність чути. Лідерство і впевненість. Особисті якості та портфоліо лідера.

Тема 3

Діагностика лідерського потенціалу особистості

Методи діагностики творчого потенціалу лідера. Методика діагностики лідерського потенціалу особистості. Сутність методики діагностики лідерських якостей: психодіагностичний комплекс включає: індивідуальний-типологічний опитувальник (ІТО); стандартизований багатофакторний метод вивчення особистості (СМДО) адаптований і модифікований варіант ММРІ; метод кольорових виборів (МКВ); метод діагностування міжособистісних відносин (ДМВ) модифікований тест Лірі; тест Равена.

Критерії та показники сформованості лідерських якостей. Рівні сформованості лідерських якостей. Орієнтовні методики діагностики лідерства серед студентської молоді. Механізми реалізації лідерських якостей.

Моделювання структури лідерських якостей майбутнього керівника закладу освіти. Конструювання кластеру якостей лідера. Професійна компетентність. Інтелектуальність. Організаційні здібності. Комунікативність. Сила волі. Колективізм. Працелюбність. Здоровий спосіб життя. Стресостійкість. Творчість. Харизматичність. Практичне мислення. Емпатія.

Методика відновлення лідерського потенціалу. Коуч-консультанство.

Тема 4

Ціннісні та етичні аспекти лідерства

Моральний вигляд і ціннісні орієнтації лідера. Класифікація лідерства на основі парадигми цінностей. Етичні моделі лідерства. Структура образу лідера. Способи позиціонування лідерських якостей. Імідж керівника-лідера та його складові. Складового іміджу керівника. Характеристики, що впливають на створення іміджу керівника. Структура особистого бранда керівника. «Зовнішній» та «внутрішній» імідж керівника.

Особистісні якості і цінності, ідеали і гідності лідера. Характеристика чотирьох типів ставлення лідерів до цінностей (за К.Ходжкінсоном). Тип I - подобання суб'єкту. Тип II - ставлення до цінностей як «консенсус». Тип III - встановлення цінності на основі аналізу наслідків від її утримання та збереження. Тип IV - цінності трансраціональні, поза управління розуму, вплив віри, прагнення, волі.

Класифікація лідерства, на основі парадигми цінностей К.Ходжкінсона. Характеристика чотирьох основних архетипів: «лідер-кар'єрист», «лідер-політик», «лідер-технік» і «лідер-поет».

Етичні моделі лідерства за Ходжкінсоном. «Лідер - захисник (опікун)» - слуга народу. «Лідер - конфуціанський мудрець» - дотримується етики традицій, культури та порядку, виражає повагу до історичної та соціальної спадкоємності. «Лідер - виразник ідеї соціальної рівності» - використовує свою владу, щоб задовольнити інтереси певної соціально-пригнобленої групи (робітничий клас, негри, інваліди та т) «Лідер - неостойк» - розвинене почуття обов'язку і прихильність до класично-етичних норм. «Лідер - сверхпрофесіонал» перевага професійних цінностей. «Релігійний лідер». Усі релігії, в тому числі і світські (цивільні), дають адміністратору готові етичні системи.

Тема 5

Ораторське мистецтво лідера

Зв'язок лідерства з ораторським мистецтвом. Роль риторики в становленні лідерства. Мистецтво переконувати як відмінна риса успішності лідера. Прийоми ораторської мови. Механізм роботи з аудиторією.

Ораторське мистецтво лідера. Історія ораторського мистецтва. Види ораторської мови. Структура ораторської мови. Функціонально-значимі типи мови. Властивості ораторської мови. Підготовка до публічного виступу. Задум мови. Аргументація. Дедуктивна демонстрація. Індуктивна демонстрація. Особливості мовної комунікації: позиція слухаючого, три типи прийому й передачі інформації. Принципи й методи інформування. Текст як послідовність знаків. Словники. Body language (мова людського тіла). Цільові настанови мови.

Провокаційна мова. Категорії змусити й переконати як реалізація «волі до влади». Мотивація професійної мови. Класифікація цільових настанов мови. Оцінка аудиторії. Вербальна й візуальна адаптація. Подолання оратором нервозності.

Стратегія і тактика публічного виступу лідера. Мета. Ознайомити студентів із технологіями публічного виступу. Зміст. Техніка ефективного публічного виступу. Схеми виступів. Час і правила концентрації уваги аудиторії. Ефективні прийоми впливу на масову психологію. Мовні стратегії в публічних виступах. Сугестивні методики.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	Денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
<i>Змістовий модуль I</i>													
<i>Теоретичні основи лідерства</i>													
Тема 1. Лідерство як соціально-психологічний феномен	8	2				4	8	2					6
Тема 2. Теорії походження лідерства	8	2	2			6	8		2				6
Тема 3. Типи та стилі лідерства в групі	8	2	2			4	8	2					6
Тема 4. Гендерні особливості лідерства	8	2	2			4	8	2					6
Тема 5. Лідерство у сучасному освітньому середовищі	8		2			8	8						8
Разом за змістовим модулем 1	40	6	8			26	40	6	2				32

Змістовий модуль II												
Лідерський потенціал особистості керівник закладу освіти												
Тема 1. Лідер як особистість	8	2				6	8	2				6
Тема 2. Самовиховання лідерських якостей та форми реалізації лідерського потенціалу	8	2	2			4	8		2			6
Тема 3. Діагностика лідерського потенціалу особистості	8		2			6	8					8
Тема 4. Ціннісні та етичні аспекти лідера	8	2	2			4	8	2				6
Тема 5. Ораторське мистецтво лідера	8	2	2			4	8					8
Разом за змістовим модулем 2	40	8	8			24	40	4	2			34
Модуль 2												
ІНДЗ			-	-	10	-						
Усього годин	90	14	16		10	50	90	10	4		8	68

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тематика семінарських (практичних, лабораторних) занять. Тема 1. Наукові теорії лідерства 1. Теорії особистісних якостей. 2. Поведінкові теорії. 3. Теорія індивідуалізованого лідерства. 4. Ситуаційні теорії.	2
2	Тема 2. Стили лідерства в групі 1. Поняття про стиль управління. 2. Характеристика стилів лідерства.	2

	3. Феномен лідерства та авторитет керівника.	
3	Тема 3. Гендерні аспекти лідерства в сучасних теоріях 1. Характеристика концепції гендерного потоку Б. Гутека. 2. Теорія гендерного відбору лідерів Дж. Боумена та С. Суттона, 3. Концепція токенизму Р. Кентера. 4. Імовірнісна модель лідерства Ф. Фідлера та К. Шнейєра. 5. Соціально-рольова теорія гендерних відмінностей лідерів Е. Іглі.	2
4	Тема 4. Лідерство у сучасному освітньому середовищі 1. Особливості феномена лідерства у сфері науки і освіти. 2. Загальне та особливе між лідерством та освітою. 3. Роль харизматичного лідера в освіті.	2
5	Тема 5. Форми реалізації лідерського потенціалу керівника закладу освіти 1. Класифікація форм виховання лідерських якостей. 2. Масові, групові, індивідуальні форми роботи з метою реалізації лідерського потенціалу. 3. Методи формування лідерських якостей. 4. Способи позиціонування лідерських якостей.	2
6	Тема 6. Діагностика лідерського потенціалу особистості 1. Сутність методики діагностики лідерських якостей. 2. Методи діагностики творчого потенціалу лідера. 3. Моделювання структури лідерських якостей майбутнього керівника закладу освіти. 4. Конструювання кластеру якостей лідера.	2
7	Тема 7. Імідж лідера керівника закладу освіти 1. Структура образу лідера. 2. Імідж керівника-лідера та його складові. Складового іміджу керівника. 3. Характеристики, що впливають на створення іміджу керівника.	2
8	Тема 8. Ораторське мистецтво лідера 1. Роль риторики в становленні лідерства. 2. Мистецтво переконувати як відмінна риса успішності лідера. 3. Стратегія і тактика публічного виступу лідера. 4. Мовні стратегії в публічних виступах.	2

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено	

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Не передбачено	

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історико-логічний аналіз проблеми організаційного лідерства	4
2	Проблема лідерства у менеджменті. Роль і місце психології лідерства в системі наук про людину	6
3	Зміст стилів лідерства за схемою: природа стилю, сильні сторони, слабкі сторони.	4
4	Компоненти негативної ролі гендерних стереотипів	4
5	Причини й умови розвитку партнерства в освіті. Порівняльні характеристики й категорії ділових партнерів	8
6	Масові, групові, індивідуальні форми роботи з метою реалізації лідерського потенціалу	6
7	Моделі особистості. Якості особистості і поведінка лідера.	4
8	Орієнтовні методики діагностики лідерства серед студентської молоді.	6
9	Етичні моделі лідерства	4
10	Історія ораторського мистецтва.	4
	Всього	50

Самостійна робота студентів в межах, визначених тематичним планом дисципліни, проводиться у наступних формах:

- опрацювання основних тем курсу на основі лекційного матеріалу;
- самостійне вивчення окремих питань та тем відповідно до рекомендованої учбово-методичної літератури;
- підготовка доповідей і виступів на семінарських заняттях, самостійний пошук додаткових інформаційно-довідкових джерел з метою посилення відповідної аргументації;
- розв'язування задач та виконання інших розрахунків і формування висновків на практичних заняттях;
- підготовка до різних форм проміжного (поточного і модульного) контролю (контрольних робіт, тестових завдань тощо).

За власним бажанням та вибором студента додатково, з метою отримання додаткових балів, він може виконати реферат на одну із тем, запропонованих викладачем, або запропонувати та погодити з викладачем власну тему.

Мета самостійної роботи - опрацювати додаткову інформацію з теоретичних питань, розглянутих на лекціях, що дозволяє одержати додаткові знання у поєднанні з аудиторним навчанням.

9. Індивідуальні завдання

Виконання діагностичних методик на виявлення лідерських якостей особистості.

Загальні вимоги до виконання:

1. Індивідуальне завдання повинно мати практичне спрямування та носити творчий, дослідницький характер;

2. Тип індивідуального завдання – реферат;

3. Виконується ІНДЗ з додержанням всіх технічних вимог до письмових робіт. Текст має бути надрукований на принтері через 1,5 міжрядкових інтервали на одному боці аркуша білого паперу формату А4. Шрифт Times New Roman, 14 пт. Текст розміщується на сторінці, яка обмежується полями: ліве – 25 мм, нижнє, верхнє – 20 мм, праве – 15 мм. За обсягом ІНДЗ має складати 15-20 сторінок. ІНДЗ починається з титульного аркуша, за ним розміщують послідовно: зміст ІНДЗ, основний текст (з підзаголовками відповідно до змісту роботи), список використаних джерел (не менше 15), посилання на джерело інформації - обов'язкове;

4. Оцінювання індивідуального навчально-дослідного завдання: 15 балів.

10. Методи навчання

При викладанні дисципліни застосовуються словесні, наочні та практичні методи навчання.

Словесні і наочні використовуються під час лекцій. Під час проведення лекцій використовуються такі словесні методи як: розповідь, пояснення, елементи дискусії, проблемні питання, та наочні методи: ілюстрація, демонстрація, презентація.

Під час проведення семінарських занять застосовуються такі методи: обговорення, аналіз професійних ситуацій, укладання глосарію, виконання тестових завдань.

Під час виконання завдань самостійної роботи використовуються методи роботи з книгою, професійних ситуацій, конспектування, вивчення першоджерел, самоконтроль.

11. Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на семінарському занятті

Оцінка	Критерії оцінювання навчальних досягнень
5 балів	Оцінюється робота студента, який у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно й аргументовано його викладає, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних

	запитань та практичних завдань, вільно використовує наукову термінологію, розв'язує задачі стандартним або оригінальним способом, наводить аргументи на підтвердження власних думок, здійснює аналіз та робить висновки.
3 бали	Оцінюється робота студента, який відтворює значну частину навчального матеріалу, висвітлює його основний зміст, виявляє елементарні знання окремих положень. Однак не здатний до глибокого, всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, не користується необхідною літературою, допускає істотні неточності та помилки.
0 балів	Оцінюється робота студента, який не володіє навчальним матеріалом та не в змозі його висвітлити, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Критерії оцінювання ІНДЗ:

15 балів – тему повністю розкрито щодо виконання поставлених завдань, здатність здійснено аналіз та узагальнення на основі опрацювання теоретичного матеріалу, самостійність та оригінальність дослідження, відсутність помилок при оформленні цитування й посилань на джерела.

10 балів – тему розкрито достатньо повно, проведено аналіз наукової інформації, переважно констатуючого характеру, опрацьовано достатню кількість джерел, мають місце технічні та стилістичні помилки.

5 балів – тему розкрито недостатньо повно, наведено матеріал репродуктивного характеру, список використаних джерел недостатній для розкриття теми.

0 балів – матеріал повністю використано із інтернету.

12. Засоби оцінювання

Поточний контроль перевірка конспектів студентів; співбесіда зі студентами під час індивідуальних занять; консультація; тестова перевірка знань; перевірка індивідуального навчально-дослідного завдання; експрес-опитування; залік.

Підсумкова оцінка складається з суми балів за:

- роботу студента на семінарських заняттях;
- самостійну роботу (конспекти, опрацювання інформаційних джерел);
- виконане індивідуальне навчально - дослідне завдання (написання рефератів, виконання творчих та інших індивідуальних завдань);
- виконання тестових завдань;
- відповіді на заліку.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Змістовий модуль №1					Змістовий модуль № 2					ІНДЗ	Залік	Сума
T 1	T 2	T3	T4	T5	T 6	T7	T8	T9	T10	15	35	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Виконання завдань на семінарських заняттях передбачено в аудиторії, яка обладнана комп'ютерною технікою, в якій є доступ до мережі Інтернет, проектор мультимедійний, екран, дошка настінна маркерна, використовувати мультимедійні презентації, наочний матеріал тощо.

15. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія і практика лідерства» для здобувачів вищої освіти за ОС «Магістр» спеціальності 073 Менеджмент (освітньо-професійна програма «Менеджмент. Управління закладом загальної середньої освіти»). Маріуполь: МДУ, 2020. 18с.
2. Методичні рекомендації щодо підготовки до семінарських занять.
3. Методичні рекомендації щодо організації самостійної роботи студентів та виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.
4. Тестові завдання до курсу.
5. Перелік питань для самоконтролю знань студентів.

16. Рекомендована література

Базова

1. Бренд-лидерство: новая концепция брендинга / пер. с англ. Н.В. Кияченко, А.Н. Москвичева, Ю.А. Быстрова. Москва: Изд. дом Гребенникова, 2003. 374 с.
2. Бізо Л. Розвиток лідерства / Л. Бізо, І. Ібрагімова, О. Кікоть, Є. Баран, Т. Федорів; за заг. ред. І. Ібрагімової. Київ: «Проект «Реформа управління персоналом на державній службі в Україні», 2012. – 400 с.
3. Галіцина Л.В. Керівник : мистецтво стратегії і тактики. Київ: Шкільний світ, 2010. 128 с.
4. Демократичне врядування в школах: посібник /Е. Бекман, Б. Траффорд/; пер. з англ. та адапт. Л.І. Паращенко; заг. ред. Укр. версії: Н.Г. Протасова. Київ: НАДУ, 2009. 100 с.
5. Дороніна М. С. Культура ділового спілкування і партнерства : навчальний посібник / М. С. Дороніна, А. В. Доронін. Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. 204 с.
6. Калашнікова С. Розвиток лідерського потенціалу сучасного університету: основи та інструменти: навч. посіб. / С. Калашнікова. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети», 2016. 44 с
7. Комарова Е.В., Редина Н.И., Шмелева С.А. Лидерство: Учебное пособие для студентов вузов. Днепропетровск: ДГФА, 2008. 286 с.
8. Мармаза О.І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника. Харків: Основа, 2007. 448 с.
9. Мітлош А. В., Маляко В. О., Бажанюк В.С.,Камишин В. В. Психологічні особливості лідерської обдарованості : концепції, діагностика, тренінги [Текст]: монографія. Київ: Ін-т обдарованої дитини, 2014. 290 с.
10. Москаленко, В. В. Психологія соціального впливу [Текст] : навч. посібник / В. В. Москаленко. Київ : ЦУЛ, 2007. 448 с.
11. Гуменюк, О. Є. Психологія впливу [Текст] : монографія / Оксана Євстахіївна Гуменюк. Тернопіль : Економічна думка, 2003. 304 с.
12. Лозниця В.С. Психологія менеджменту: Навчальний посібник. Київ: УВПК ЕксОб, 2003. 512 с.
13. Мистецтво управління персоналом. Таланти і лідери: Бібліотека журналу «Управління компанією»/ За ред. Ю. Наврузова, Н. Черепухіна. Київ: Вид-во Олексія Капусти, 2002. 300 с.
14. Савельєва В.С. Психологія управління: Навчальний посібник. Київ: Професіонал, 2005. 320 с.
15. Радул В.В., Краснощок І. П., Лебедик І. В. Дослідження особливостей самореалізації особистості [Текст]: монографія. Київ: Імекс-ЛТД, 2009. 352с.
16. Слесик К. М. Виховання лідерів. Харків: Основа, 2009. 128 с.
17. Собченко, О. М. Психологія впливу [Текст] : навч. посібник / Олександр Михайлович Собченко. Рек. МОН. Київ : Кондор-Видавництво, 2013. 158 с.
18. Стаут Л. Лидерство: от загадок к практике [Текст]. Москва: Добрая книга, 2002. 320 с.
19. Теорія і практика формування лідера: навчальний посібник / О.Г. Романовський, Т.В. Гура, А.Є. Книш, В.В. Бондаренко. Харків, 2017. 100 с.

20. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання [Текст]: навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2014. 250 с.
21. Шахненко В. І., Цукатова Є. О. Як стати лідером. Харків: Веста: Ранок, 2007.
22. Шумилин А.Т. Проблемы теории лидерства. Москва: Высшая школа, 2009. 240 с.

Додаткова

1. Адаир Дж. Эффективное лидерство. Москва: Эксмо, 2003.
2. Адаир Д. Искусство управлять людьми и самим собой / Д. Адаир. Москва: Эксмо, 2006. 656 с.
3. Альтманн Г.Х. Звёздные часы лидерства. Лучшие стратегии управления в мировой истории / Пер. с нем. Москва: Интерэкспорт, 2009.
4. Бендер П.У., Хеллман Э. Лидерство изнутри / Перевод с англ. Москва: Попурри, 2005.
5. Беннис У. Как становятся лидерами. Менеджмент нового поколения / У. Беннис, Р.Дж. Томас. Москва: Вильяме, 2006.
6. Бендас Т. В. Психология лидерства: учебное пособие / Т. В. Бендас. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 448с.
7. Берн Э. Лидер и группа. О структуре и динамике организаций и групп. Екатеринбург: Литур, 2000.
8. Белікова Ю. В. Становлення та переваги емоційного лідерства. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua>. (Дата звернення 20.08.2019).
9. Бланшар К. Лидерство: к вершинам успеха. Санкт-Петербург: Питер, 2008.
10. Бодалев А.А., Руткевич Л.А. Как становятся великими или выдающимися. Москва: Квант, 2007.
11. Вагин И. Как из мухи сделать слона. Психология лидерства [Текст]. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 224 с. (Сер. «Сам себе психолог»).
12. Гибсон Р.К. Лидерство в свободном обществе. Лидерство. Психологические проблемы в бизнесе. По материалам американских исследований. Дубна: Феникс, 2007.
13. Головинський К. Харизма та лідерство в умовах кризи. *Людина і політика*. 2000. №6. С. 8-10.
14. Гоулман Д. Эмоциональное лидерство: Искусство управления людьми на основе эмоционального интеллекта / Дэниел Гоулман, Ричард Бояцис, Энни Макки; Пер. с англ. Москва: Альпина Бизнес Букс, 2005. 301с.
15. Гриженко Л.В. Лідерство як соціальний феномен. URL: [http:// irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...](http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...) (Дата звернення 20.08.2019).
16. Дафт Р. Уроки лидерства. Москва: Эксмо, 2006.
17. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке: пер. с англ. Москва: Вильяме, 2007. Евтихов О.В. Стратегии и приемы лидерства: теория и практика. Санкт-Петербург: Речь, 2007.
18. Друкер П. Ф. Эффективный руководитель [Текст]: пер. с англ. / П. Ф. Друкер. -М. и др.: Вильямс, 2008. – 222 .

19. Занковський А.Н. Психологічне лідерство: від поведінкової моделі до культурно-ціннісної парадигми. Москва: Изд-во Інституту психології РАН, 2011. 296с.
20. Залезник А. Менеджери і лідери: чи є різниця? Лідерство / Пер. з англ. Москва: Альпіна Бізнес Букс, 2006.
21. Кочубей Т. Сучасні теорії лідерства: теоретичний аспект. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. № 40. С. 176-184.
22. Коэн У. Нове мистецтво лідера. Москва, АСТ-Транзиткнига, 2005, 309 с.
23. Кретов Б.Г. Сучасні західні концепції лідерства. *Соціально-гуманітарні знання*. 2000. № 4. С. 75-81.
24. Кристофер Е. Сміт Л. Тренінг лідерства [Текст]. Санкт-Петербург: Пітер, 2001. 320 с. (Сер. «Ефективний тренінг»).
25. Кричевський Р.Л. Психологія лідерства: Учебне посібник. Москва, 2007.
26. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект як інтегральна особистісна властивість. *Практична психологія та соціальна робота*. 2008. №9. С.22-27.
27. Оуэн Х., Ходжсон В., Газард Н. Призвання лідера: Повне керівництво по ефективному лідерству / Пер. з англ. Дніпропетровськ.: Баланс Бізнес Букс, 2005.
28. Річард Л. Дафт Уроки лідерства / Р.Л. Дафт; під ред. І.В. Андрєєвої. Москва: Ексмо, 2006. 480 с.
29. Трейси Б., Шеєлен Ф.М. Личность лідера / Переклад з англ. Москва: Попурри, 2002.
30. Філонович С.Р. Лідерство і практичні навички менеджера: 17-модульна програма для менеджерів «Управління розвитком організації». Модуль 9. Москва, 1999.

17. Інформаційні ресурси

1. Головешко Б.Р. Соціальні функції лідерства і його роль у професійній діяльності сучасного спеціаліста з інформаційних технологій. URL: http://library.kpi.kharkov.ua/JUR/TPUSS%202013_4_6.pdf
2. Жуков Б.М. Команда вищого рівня. URL: <http://www.management.com.ua/hrm/hrm297.html> (Дата звернення: 16.08.2020).
3. Лідерство, конформізм і соціальне лідарство в контексті колективної поведінки. URL: <http://uastudent.com/liderstvo-konformizm-i-socialne-ledarstvo-v-kontekstikolektyvnoi-povedinky/> (Дата звернення: 18.08.2019).
4. Лідерство у діяльності керівника освітньої організації/О. І. Бондарчук, О. О. Нежинська: спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. Київ, 2017. 36 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/709755/1/Спецкурс_в%20ЕБ.pdf (Lnf pdthytyuz)

